

Mr. sc. Matko Pajčić, asistent
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

ZAŠTITA SVJEDOKA U POSTUPCIMA ZA KAZNENA DJELA ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA

UDK: 343. 143

Primljeno: 1. 09. 2009.

Izlaganje sa znanstvenog skupa

Uz posebne istražne mjere i oduzimanje imovinske koristi, zaštita svjedoka optužbe jedan je od najvažnijih načina borbe protiv organiziranog kriminala. No, pored lakšeg dokazivanja i suzbijanja organiziranog kriminaliteta, zaštita svjedoka je ujedno i posljedica humanizacije kaznenog prava, odnosno veće brige o svim sudionicima u postupku. Određeni oblici zaštite svjedoka u svim kaznenim postupcima, pa tako i u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta, dolaze u sukob s nekim temeljnim procesnim načelima i nekim temeljnim pravima okrivljenika u kaznenom postupku. Hrvatsko kazneno procesno pravo uglavnom na zadovoljavajući način uređuje zaštitu svjedoka u kaznenim postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta te na prihvatljiv način usklađuje navedene suprotstavljene težnje.

Ključne riječi: *zaštita svjedoka, organizirani kriminalitet, kazneni postupak, anonimnost svjedoka, pravo na suočenje*

1. UVOD

Opasnost od organiziranog kriminaliteta, osobito transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, stavlja kazneno pravo pred izazov pronalaženja prikladnih zakonodavnih rješenja koja će omogućiti otkrivanje i dokazivanje kaznenih djela počinjenih od strane skupina i zločinačkih organizacija, uz zadržavanje razine poštivanja ljudskih prava i sloboda sudionika u kaznenom postupku.

U najvažnija sredstva koja kazneno pravo pritom rabi obično se ubrajaju korištenje posebnih dokaznih radnji kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava i slobode osumnjičenika te tzv. prošireno oduzimanje imovinske koristi stečene vršenjem ovih kaznenih djela.

Pored navedenih, uspješnijem dokazivanju počinjenja kaznenih djela organiziranog kriminaliteta služe i neke druge odredbe kaznenog prava; nekima od njih se štite pojedini sudionici u kaznenom postupku kojima bi mogla prijetiti opasnost uslijed sudjelovanja u postupku..

Zakonodavstva gotovo svih država predviđaju, uz određene iznimke, opću obvezu svjedočenja, po kojoj svi građani moraju svjedočiti u kaznenom postupku.

Razlog tome je važnost iskaza svjedoka koji još uvijek, unatoč povećanoj važnosti drugih načina utvrđivanja činjenica primjenom suvremenih tehnologija, predstavlja u velikom broju kaznenih postupaka dokaznu osnovu na kojoj se zasniva presuda. No, pritom je važno uočiti da nisu svi svjedoci u kaznenom postupku u jednakom položaju. Moguće je da nekim svjedocima prijete opasnost upravo zbog njihovog sudjelovanja u kaznenom postupku. Navedeno vrijedi posebno u slučajevima kad je riječ o kaznenim postupcima koji se vode povodom počinjenja kaznenih djela organiziranog kriminaliteta. Stoga zakonodavac nastoji stvoriti pravni okvir koji će osigurati otklanjanje ili barem umanjnje opasnosti za takve, ugrožene svjedoke. To vrijedi kako za sudjelovanje svjedoka u kaznenom postupku, tako i pružanje pomoći i zaštite izvan postupka. Moglo bi se kazati kako su zakonodavca na propisivanje odredbi o zaštiti ugroženih svjedoka u kaznenom postupku nagnale dvije glavne grupe motiva, interes sigurnosti svjedoka i interes učinkovitosti kaznenog progona.¹

Prije svega, zaštitom svjedoka se nastoji ukloniti ili barem umanjiti opasnost po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega ili neka druga važna pravna dobra svjedoka. Ako se ne bi pružila zaštita svjedoku, primjerice očevidcu određenog kaznenog djela zločinačke organizacije, postoji mogućnost zastrašivanja pa i likvidacije svjedoka prije ili poslije svjedočenja. U tom slučaju cijeli sustav se pokazuje nehumanim kad ne vodi brigu o onima koji doprinose progono zločina svojim svjedočenjem²

No, zaštita svjedoka je i u neposrednom interesu organa kaznenog progona te služi lakšem dokazivanju počinjenja i kažnjavanju počinitelja kaznenih djela. Jasno je da će svjedoci kojima nije pružena prikladna zaštita biti skloni zbog straha promijeniti sadržaj svog iskaza na način koji će biti povoljniji za počinitelje te tako otkloniti njihov motive za nanošenjem zla svjedocima. Likvidacija određenog svjedoka bi imala takav psihološki učinak da bi se malo koji svjedok nakon toga usudio iskazivati u sličnim slučajevima što bi iznimno otežalo dokazivanje počinjenja kaznenih djela. Isto tako, zastrašeni svjedoci neće iznijeti svoja saznanja i tako će dokazivanje kaznenih djela biti otežano, što slabi izgleda kaznenog pravosuđa da kazni počinitelje kaznenih djela, osobito kad je riječ o pripadnicima zločinačkih organizacija. Stoga je tu prisutan i utilitarni moment, tj. interes kaznenog progona.

¹ Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2006. str. 154.

² Veić ističe da je kazneni postupak koji nema propise o obvezi zaštite onih kojima se koristi za svoju uspješnost pravno i etički neprihvatljiv; te da se svjedoka ne smije svjesno žrtvovati u kaznenom postupku, jer bi takav utilitarizam lišio kazneni postupak svakog etičkog smisla. Veić, Petar, Zaštita svjedoka, Policijska i sigurnost (Zagreb) godina 5. (1996.), broj 6. str. 491.

2. ZASTRAŠIVANJE SVJEDOKA U POSTUPCIMA ZA KAZNENA DJELA ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA

Zastrašivanje svjedoka je prijetnja svjedoku s ciljem da ga se zastraši kako bi odustao od davanja iskaza na sudu, odnosno kako bi promijenio sadržaj svog iskaza na način koji odgovara interesima osobe koja vrši zastrašivanje.³

Razne pojavne oblike zastrašivanja bismo mogli podijeliti u dvije temeljne grupe: izravna (aktivna) i neizravna (implicitna) zastrašivanja.

Izravno zastrašivanje je upućivanje prijetnji ili primjena nasilja prema svjedoku ili potencijalnom svjedoku usmjereno na zastrašivanje svjedoka radi sprječavanja iskazivanja ili mijenjanje sadržaja iskaza na način koji odgovara interesima osobe koja vrši zastrašivanje.⁴

Neizravno zastrašivanje je takva vrsta zastrašivanja koja se ne sastoji u poduzimanju radnji usmjerenih zastrašivanju određenog svjedoka, već koje proizlazi iz reputacije određene osobe ili zločinačke organizacije u vezi s uporabom nasilja u prošlosti.⁵ Kod neizravnog zastrašivanja izvor straha svjedoka je ranije ponašanje pojedinca ili zločinačke organizacije, a prijetnja, iako nije izravno izrečena ili pokazana, je stvarna. Ovakav tip zastrašivanja djeluje na mnogo veći broj osoba, radi se o stvorenoj klimi terora i straha od određene osobe, grupe ili zločinačke organizacije prouzročeni ranijom osvetom kriminalaca prema svjedocima koji su surađivali s organima kaznenog progona.⁶

Zastrašivanje svjedoka ima pogubne posljedice na učinkovitost sustava kaznenog pravosuđa budući da je iskaz svjedoka još uvijek jedno od najvažnijih dokaznih sredstava bez kojeg je teško očekivati učinkovit progon počinitelja kaznenih djela, odnosno dokazivanje počinjenja. No, pored onemogućavanja (ili smanjenja izgleda) dokazivanja u konkretnom slučaju, iskaz svjedoka ima negativne reperkusije i na druge slučajeve, odnosno na kazneno pravosuđe, pa i društvo u cjelini budući da smanjuje povjerenje pripadnika određenog društva u sposobnost nadležnih državnih organa da ih zaštiti, suzbija kriminalitet, odnosno

³ Pajčić, M. o.c. (bilj. 1.) str. 16. Preporuka No. R (97) 13 Vijeća Europe u vezi sa zastrašivanjem svjedoka i prava obrane definira zastrašivanje kao "bilo koju izravnu, neizravnu ili moguću prijetnju prema svjedoku koja može dovesti do ometanja njegove obveze da iskazuje slobodno i bez utjecaja bilo koje vrste. To uključuje zastrašivanje kao posljedicu saznanja o postojanju kriminalne organizacije koja ima snažan ugled u vezi s uporabom nasilja i odmazde ili bilo tek postojanja činjenice da je svjedok pripadnik zatvorene društvene skupine koju može oslabiti."

⁴ *Ibid.* str. 17. Vrste izravnog zastrašivanja, pored ostalih, mogu biti fizičko nasilje, izravna prijetnja fizičkim nasiljem, oštećenje imovine svjedoka i zastrašivanje u sudnici.

⁵ *Ibid.*

⁶ Zacharius ističe da je ovakva vrsta zastrašivanja po svom intenzitetu u pravilu najslabija, ali obuhvaća najširi krug osoba. Postoje i neki oblici zastrašivanja koje bismo mogli nazvati prijelaznim oblikom između izravnog i neizravnog zastrašivanja. U ovakvim slučajevima osoba koja vrši prijetnju samo daje svjedoku do znanja da joj je dostupan. Može se raditi i raznim načinima utjecaja; jedan od najčešćih su noćni pozivi telefonom usred noći koji se zadržavaju na tome, bez ikakvog izricanja prijetnji. Ponekad se svjedoci osjećaju ugroženima iako za to ne postoji stvaran, osnovan razlog. Zacharias, Klaus, *Der gefährdete Zeuge im Strafverfahren*, Duncker & Humblot, Berlin, 1997. str. 89.

kazni počinitelje.⁷ U takvoj situaciji građani zaključuju da ih država ne može zaštititi te da je svakako najbolje šutjeti i izbjegavati bilo koji vid suradnje s policijom, tužiteljstvom ili sudom da se ne bi zamjerili pripadnicima organiziranog kriminala. Izbjegavanje suradnje od strane građana dovodi do neučinkovitosti u suzbijanju organiziranog kriminaliteta, budući da znatno otežava otkrivanje kaznenih djela počinjenih od strane pripadnika zločinačkih organizacija i njihovo dokazivanje, što opet dovodi do porasta kriminaliteta i jačanja moći kriminalaca, i *circulus vitiosus* se zatvara.⁸

Zastrašivanje svjedoka je uobičajena pojava, osobito neizravno zastrašivanje, no i izravno zastrašivanje je često. Razlog tome jest i jednostavna činjenica da se počiniteljima kaznenih djela zastrašivanje isplati. Imamo li u vidu da su kazne za zastrašivanje svjedoka, poticanje na krivokletstvo, i ometanje pravosuđa niske u usporedbi s kaznama za teška kaznena organiziranog kriminaliteta, jasno nam je da okrivljenici, pripadnici zločinačkih organizacija, u takvoj situaciji zastrašivanjem svjedoka mogu mnogo dobiti (proći nekažnjeno), a malo izgubiti (kazna u stjecaju za osnovno kazneno djelo i za zastrašivanje bi bila tek neznatno viša nego samo za osnovno kazneno djelo). Rezultat opisane *cost-benefit* analize dobro je poznat počiniteljima kaznenih djela organiziranog kriminala.

Postoji vrlo malo empirijskih istraživanja o zastrašivanju svjedoka, što je i razumljivo s obzirom na prirodu teme koja nameće pitanje točnosti prikupljenih rezultata. Većina tih istraživanja je provedena u SAD-u, stoga će ovdje biti iznesene neke procjene pravosudnih dužnosnika koji u svom radu dolaze u kontakt sa zastrašenim svjedocima. Studija koju je načinila Agencija za službu žrtvama (Victim Service Agency) u New Yorku 1990. godine pokazala je da je 36 % žrtava i svjedoka obuhvaćenih istraživanjem na Kaznenom sudu u Bronxu bilo izloženo prijetnjama; 57 % onih koji nisu bili izloženi prijetnjama bojalo se osvete, a 71 % svih ispitanika je kazalo da bi se osjećali ugroženima ako bi okrivljenik bio pušten na slobodu uz jamčevinu.⁹

U SAD-u je 1973. godine provedena studija koja je pokazala da se u 23 % od 1547 istraživana slučaja ubojstva, silovanja, razbojništva, tjelesnih ozljeda i provalnih krađa obustavio kazneni progon zbog nesuradnje svjedoka. 28 % ovih potencijalnih svjedoka naveli su da to čine zbog straha od osvete.¹⁰

⁷ Finn, Peter; Healey, Kerry Murphy, Preventing Gang- and Drug-Related Witness Intimidation, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, November 1996. str 1.

⁸ Comparet-Cassani, Joan, Balancing the Anonymity of Threatened Witnesses Versus a Defendant's Right of Confrontation: The Waiver Doctrine After Alvarado, San Diego Law Review Vol. 39; (2002) str 1195.

⁹ Davis, Robert C., et al. Victim/Witness Intimidation in the Bronx Courts: How Common Is It, and What Are Its Consequences? Unpublished monograph, Victim Services Agency, June 1990. Cit. prema: Healey, Kerry Murphy, Victim and Witness Intimidation: New Developments and Emerging Responses, National Institute of Justice, Research in Action, October 1995. str. 13.

¹⁰ Graham, Michael H., Witness Intimidation, Westport (Connecticut) London 1985. str. 4. Cit. prema: Zacharias Klaus, o.c. (bilj. 6.), str. 91.

Iako svjedoci mogu biti izloženi zastrašivanju kod bilo kojeg kaznenog djela, kod kaznenih djela organiziranog kriminaliteta to je mnogo češća, gotovo redovita pojava.¹¹

Zločinačka organizacija je u Kaznenom zakonu definirana kao “strukturirano udruženje od najmanje tri osobe koje postoji tijekom određenog razdoblja i djeluje sa zajedničkim ciljem počinjenja jednog ili više kaznenih djela radi izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi ili s ciljem ostvarivanja i zadržavanja nadzora nad pojedinim gospodarskim ili drugim djelatnostima, a radi se o kaznenim djelima za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje četiri godine ili teža kazna.”¹² Zločinačka organizacija je temelj pojma organiziranog kriminaliteta.

Zacharias upozorava da pojam zločinačke organizacije, odnosno organiziranog kriminaliteta, u sebi obuhvaća i utjecaj na svjedoke.¹³ Zločinačke organizacije su ustrojene na način kojim se maksimizira zarada ostvarena počinjenjem kaznenih djela, a minimiziraju rizici otkrivanja i procesuiranja. Jedan od glavnih elemenata kojim se nastoji onemogućiti kazneni progon članova i smanjiti rizik procesuiranja je zastrašivanje svjedoka kaznenog djela planskom djelatnošću u vidu neizravnog, ali i izravnog zastrašivanja. Svjedok koji je ipak spreman dati izjavu, tj. svjedok na kojeg nije djelovalo izravno ili neizravno zastrašivanje, redovito postaje metom, tj. pokušava ga se eliminirati, budući da takav svjedok predstavlja iznimnu opasnost za zločinačku organizaciju kojoj pripadaju počinitelji.¹⁴ Možemo zaključiti kako svaki svjedok na području organiziranog kriminaliteta na sebe navlači posebni teret.¹⁵ “Kao svjedok doživljava građanin konačno na svojoj koži kvalitetu prava jedne države, što je inače za njega apstraktno i stoga nerazumljivo. Kad on doživljava da je psihički pritisak, koji dolazi od strane kriminalnih skupina, jači od pravnog poretka države, to mora imati poguban učinak za opće povjerenje u kazneno pravni sustav.”¹⁶ *Tomašević* stoga ističe da je jedan od glavnih načina kojima kazneno procesno pravo reagira na narastajuću opasnost organiziranog kriminaliteta upravo zaštita svjedoka.¹⁷

¹¹ Pored kaznenih djela organiziranog kriminaliteta, zastrašivanje svjedoka je učestalo i kod kaznenih djela nasilja i kaznenih djela počinjenih u krugu obitelji ili druge bliske životne zajednice.

¹² Čl. 89 st. 23. Kaznenog zakona (Narodne novine br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08).

¹³ *Zacharias, K.*, o. c. (bilj. 6.), str. 97.

¹⁴ Weigand, Herbert, Zeugenschutz. Ein folgeproblem Organisierter Kriminalität, *Kriminalistik* 1992., str. 144.

¹⁵ *Steinke, Wolfgang*, Zaštita svjedoka u krivičnoprocesnom pravu, Izbor, 1/1992. str. 90.-92.

¹⁶ *Jung, Heike; Kruger, Jochen*: Die Stellung und der Schutz des Zeugen – Weiße Flecken in der Strafrechtspflege?, in *Schlufbericht des PFA-Seminars “Gefährdete Zeugen – Rechtliche und kriminalistische Aspekte”*, vom 4. 11. – 8. 11. 1985., S. 23 ff. str. 32 Cit. prema: *Zacharias K.*, op. cit. (bilj. 6.), str. 92.

¹⁷ *Tomašević, Goran*, Organizirani kriminalitet – neka kaznenoprocesna pitanja, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 5. broj 2/1998., str. 830.

3. MEĐUNARODNI IZVORI O ZAŠTITI SVJEDOKA U POSTUPCIMA ZA KAZNENA DJELA ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA

Postoji niz međunarodnih dokumenata kojima se uređuje zaštita svjedoka u kaznenim postupcima. Na ovom mjestu naglasak će biti na onim međunarodnim pravnim izvorima koji uređuju zaštitu svjedoka u kaznenim postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta.

3.1. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta s pripadajućim Protokolima¹⁸ nalaže državama potpisnicama, pored ostalog, i unošenje materijalnopravne i procesnopravne zaštite svjedoka u svoja zakonodavstva, kad je riječ o svjedocima u kaznenim postupcima za djela obuhvaćena ovom Konvencijom. Konvencija nalaže državama inkriminiranje upotrebe fizičke sile, prijetnje ili zastrašivanja, radi nagovaranja na lažno svjedočenje ili miješanje u svjedočenje, ili izvođenje dokaza.¹⁹ Pored materijalnopravnih odredbi, državama se nalaže i izmjena procesnih propisa te se propisuje obveza država stranka da poduzmu odgovarajuće mjere u okviru svojih mogućnosti kako bi osigurale učinkovitu zaštitu od moguće odmazde ili zastrašivanja svjedoka u kaznenim postupcima, u slučajevima svjedočenja o kaznenim djelima obuhvaćenim ovom Konvencijom i, kada je to primjereno, srodnika svjedoka i drugih bliskih osoba. Konvencija preporučuje i sljedeće mjere: (a) osiguranje fizičke zaštite takvih osoba, u opsegu koji je nužan i ostvariv, njihovo premještanje i, gdje je to nužno, zabranjivanje otkrivanja ili ograničavanje otkrivanja informacija glede identiteta i kretanja tih osoba; (b) osiguravanje dokaznih pravila koja omogućavaju da svjedočenje svjedoka bude dano na način koji jamči njihovu sigurnost, kao što je svjedočenje pomoću komunikacijskih tehnika poput videoveze ili drugih prikladnih sredstava.

¹⁸ Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece te Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojima se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta («Narodne novine» - Međunarodni ugovori, broj 14/2002., Konvencija je ratificirana 7. studenoga 2002.),

¹⁹ Čl. 23. Propisuje se i obveza inkriminacije upotrebe fizičke sile, prijetnje ili zastrašivanja radi miješanja u izvršavanje službene dužnosti pravosudnog ili izvršnog djelatnika u svezi s počinjenjem kaznenih djela obuhvaćenih ovom Konvencijom.

3.2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe (u daljnjem tekstu: EKLJP ili Konvencija), kao ni većina nacionalnih Ustava, ne sadrži izričitu odredbu kojom se pruža zaštita zastrašenim ili posebno osjetljivim svjedocima. Stoga pravnu osnovu zaštite moramo potražiti u onim odredbama Konvencije kojima se zaštićuju neka temeljna ljudska prava.²⁰

Prevladava stajalište da svjedocima zaštitu pružaju odredbe Konvencije kojima se jamče sljedeća prava i slobode: pravo na život (čl. 2), zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja (čl. 3.), pravo na slobodu i osobnu sigurnost (čl. 5.), mogućnost isključenja javnosti s glavne rasprave zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde. (čl. 6. st. 1), pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života (čl. 8.).²¹ Potvrdu navedenog stajališta daje nam Europski sud za ljudska prava u slučaju Doorson v. Nizozemska gdje je naveo: *“Istina je da čl. 6 ne zahtijeva izričito uzimanje u obzir interesa svjedoka općenito, ni svjedoka/žrtava posebno. Međutim, njihov život, sloboda i osobna sigurnost mogu biti u opasnosti kao i interesi zaštićeni člankom 8. Konvencije. Takvi interesi svjedoka i žrtava su načelno zaštićeni drugim, temeljnim odredbama Konvencije, što implicira da države ugovornice trebaju organizirati svoj kazneni postupak na način da ti interesi ne budu neopravdano ugroženi ... Interes pravičnog suđenja također zahtijeva da u prikladnim slučajevima interesi obrane budu usklađeni sa interesima svjedoka ili žrtava pozvanih kao svjedoka.”*²²

3.3 Preporuke Vijeća Ministara Vijeća Europe

Pored temeljnog pravnog izvora, EKLJP, koja kako smo vidjeli zaštitu svjedocima pruža tek neizravno, Vijeće Europe je donijelo više preporuka koje se u potpunosti ili djelomično odnose na zaštitu svjedoka.²³ Iako nije riječ o pravnom

²⁰ Pajčić, M., o.c., (bilj. 1.), str. 22.

²¹ Mackarel, Mark; Raitt, Fiona; Moody Susan, Briefing Paper on Legal Issues and Witness Protection in Criminal Cases, Department of Law, University of Dundee, The Scottish Executive Central Research Unit 2001., str. 16.

²² Doorson v. Nizozemska, para. 31.

²³ Jedna od prvih takvih preporuka jest Preporuka R (85) 11 iz 1985. godine o poziciji žrtve u okviru kaznenog prava i postupka u kojoj se navodi da bi se suđenje trebalo održati uz isključenje javnosti ili bi iznošenje osobnih podataka trebalo biti ograničeno koliko god je to potrebno, kad potreba da se zaštiti sigurnost žrtve (koja se pojavljuje u ulozi svjedoka) to čini nužnim.

Daljnje preporuke koje se u cijelosti ili dijelom svojeg sadržaja također odnose na zaštitu svjedoka su: Preporuka R (85) 4 u vezi s nasiljem u obitelji, Preporuka R (87) 21 u vezi s pružanjem pomoći žrtvama i zaštiti, Preporuka R (91) 11 u vezi sa seksualnom eksploatacijom, te izlaganjem djece i mladeži pornografiji, prostituciji i krijumčarenju te Preporuka R (96) 8 u vezi s kaznenom politikom u Europi u vrijeme promjena.

izvoru koji formalno obvezuje, zbog značaja ovih preporuka na zakonodavstva država članica, na ovom mjestu ćemo navesti najvažnije preporuke koje se odnose na zaštitu svjedoka. Najznačajnijom možemo smatrati Preporuku R (97) 13 koja nosi naslov “O zastrašivanju svjedoka i pravima obrane”, a koja vodi računa kako o interesu svjedoka²⁴ tako i o pravima obrane zajamčenima “odredbama Europske konvencije o ljudskim pravima i sudskom praksom (case-law) njegovih organa.”

Mjere koje se poduzimaju u vezi organiziranog kriminaliteta navedene su u trećem dijelu preporuke. Preporučuje se da članice, pored ostalih, razmisle o sljedećim mjerama:²⁵ a) snimanje iskaza svjedoka audiovizualnim sredstvima u predraspravnoj fazi postupanja, b) korištenje iskaza svjedoka danih pred sudom u predraspravnoj fazi postupanja ako nije moguće da se svjedok pojavi pred sudom na glavnoj raspravi ili ako bi njegovo pojavljivanje moglo rezultirati u stvarnoj i velikoj prijetnji njemu ili bliskim osobama c) otkrivanje identiteta svjedoka u što kasnijoj fazi postupanja ili otkrivanje samo određenih detalja, te d) isključenje medija i/ili javnosti s cijelog ili dijela suđenja.²⁶

U preporuci se sugerira i anonimnost, kao mjera koja znači da su osobni podaci o istovjetnosti svjedoka potpuno nepoznati optuženiku, kao mjeru zaštite svjedoka. “U slučajevima u kojima je to moguće i u skladu s domaćim zakonodavstvom, anonimnost osobe koja može pružiti dokaz trebalo bi smatrati prihvatljivom mjerom.”²⁷ Moramo imati na umu da je odluka ESLJP u slučaju Doorson v. Nizozemske, kojom je prvi put u jednom slučaju ESLJP zauzeo stav da anonimno svjedočenje nije značilo kršenje okrivljenikovog prava na suočenje iz čl. 6. st. 3. t. d EKLJP, donesena godinu dana ranije. Vjerojatno je ta odluka bila poticaj i ohrabrenje autorima Preporuke R (97) 13 da predlože takvu mjeru. Izričito se navodi da bi anonimnost svjedoka trebala biti iznimna mjera; u tom slučaju, potrebna je provjera takvog svjedoka od strane suda.

Obrana bi tijekom postupka trebala imati mogućnost dovoditi u pitanje navodnu potrebu za anonimnošću svjedoka, njegovu vjerodostojnost i izvor njegovih saznanja. Anonimnost bi trebalo odobriti samo ako nadležno sudsko tijelo, nakon saslušanja stranaka u postupku, utvrdi: (a) da su život ili sloboda svjedoka ozbiljno ugroženi ili je, u slučajevima prikrivenih istražitelja, njegov mogući budući rad ozbiljno ugrožen te da je tako prikupljen dokaz vjerojatno značajan i da svjedok djeluje vjerodostojno.²⁸ Sukladno kriteriju postavljenom

²⁴ “Za potrebe ove preporuke svjedok znači bilo koja osoba bez obzira na status u domaćem kaznenom postupovnom pravu koja posjeduje obavijesti od važnosti za kazneni postupak. Ova definicija uključuje stručne osobe kao i tumače.” Čl. 1. t. 1. Preporuke R (97) 13.

²⁵ “Te mjere bi mogle isto tako biti korištene i kod drugih teških kaznenih djela. Takva pravila trebala bi osigurati ravnotežu, (koja je u demokratskom društvu neizbježna) između prevencije kažnjivih ponašanja i poštivanja prava optuženika na pravično suđenje.” Čl. 8. Preporuke R (97) 13.

²⁶ Ibid. čl. 9.

²⁷ Ibid. čl. 10.

²⁸ “Gdje je to prikladno, trebale bi biti raspoložive daljne mjere zaštite svjedoka koji iskazuje, uključujući sprječavanje otkrivanja njegovog identiteta od strane obrane, primjerice uporabom zaslona, prikrivanje lica ili iskrivljavanjem glasa.” Ibid. čl. 11. i 12.

u slučaju Doorson, navodi se da se presuda ne može temeljiti isključivo ili u odlučujućoj mjeri na iskazu anonimnog svjedoka.

3.4. Rezolucija Vijeća EU o zaštiti svjedoka u borbi protiv internacionalnog organiziranog kriminaliteta

Rezolucija Vijeća Europske Unije od 23. studenog 1995. g. o zaštiti svjedoka u borbi protiv internacionalnog organiziranog kriminaliteta²⁹ poziva države članice EU da učinkovito osiguraju sigurnost svjedoka, istovremeno se pridržavajući odredbi Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.³⁰ Rezolucija poziva države članice da pruže prikladnu zaštitu svjedocima vodeći računa o sljedećim preporukama: (a) takve svjedoke bi trebalo zaštititi od svih oblika izravnih ili neizravnih prijetnji, pritiska ili zastrašivanja, (b) države članice moraju osigurati prikladnu i učinkovitu zaštitu svjedoka prije, tijekom i nakon suđenja, kad nadležna tijela to smatraju potrebnim, (c) takva zaštita mora također biti proširena i na roditelje, djecu ili druge bliske srodnike svjedoka ako je to potrebno da bi se izbjegao neki oblik neizravnog pritiska, (d) nadležna tijela bi trebala imati ovlast odlučiti, po vlastitoj inicijativi ili na svjedokov zahtjev, da adresa i identifikacijski podaci svjedoka trebaju biti poznati samo tim tijelima, (e) ako je riječ o iznimno ozbiljnoj prijetnji, može se dopustiti promjena identiteta svjedoka i, ako je potrebno, članova njegove uže obitelji, (f) jedan od oblika zaštite koje bi valjalo predvidjeti je mogućnost iskazivanja izvan mjesta u kojem se nalazi okrivljenik, ako je potrebno, upotrebom audiovizualnih metoda, poštujući načelo kontradiktornosti kako je ono tumačeno u praksi ESLJP.³¹

Rezolucija sadrži poziv državama članicama da olakšaju pružanje međunarodne pravne pomoći po ovom pitanju, čak i ako u nacionalnom pravu zamoljene države ne postoje takve odredbe, osim u slučajevima kad bi postupanje prema zamolbi za pomoć bilo protivno temeljnim načelima pravnog poretka zamoljene države.³²

²⁹ Resolution of the Council of 23 November 1995 on the Protection of Witnesses in the Fight Against International Organized Crime (95/C 327/04).

³⁰ Pajčić, M. o.c., str. 25.

³¹ Ibid. čl. 14.

³² Kako bi se omogućila upotreba audiovizuelnih metoda, osobito bi se trebale razmotriti sljedeće mogućnosti: (a) načelno, trebalo bi predvidjeti mogućnost da se ispitivanje može poduzeti i prema pravnim i praktičnim zahtjevima države moliteljice, (b) ako zakonodavstvo bilo koje države (države moliteljice ili zamoljene države) dopušta svjedoku da tijekom ispitivanja ima savjetnika, trebalo bi predvidjeti mogućnost takve pomoći na teritoriju države u kojoj se nalazi svjedok. (c) troškove prevođenja i troškove audiovizuelnog načina ispitivanja trebala bi snositi država moliteljica, osim ako drukčije ne bude dogovoreno sa zamoljenom državom.

4. PREPREKE USVAJANJU POSEBNOG OBLIKA ZAŠTITE UGROŽENIH SVJEDOKA

Iz dosad izloženog jasno proizlazi potreba usvajanja zakonodavnih instrumenata i pravnih instituta kojima će se osigurati zaštita svjedoka u kaznenim postupcima, osobito onih svjedoka kojima prijete najveća opasnost, a to su svjedoci optužbe u postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta. No, usvajanjem posebnih načina zaštite ugroženih i posebno osjetljivih svjedoka krše se neka temeljna prava okrivljenika, te neka načela kaznenog postupka poput načela javnosti, neposrednosti i dr. Najznačajnije pravo okrivljenika koje prijete široko usvajanje posebnog, povlaštenog, postupovnog statusa ugroženih svjedoka jest pravo okrivljenika na suočenje sa svjedocima optužbe, jedno od temeljnih prava obrane predviđeno kako u unutarnjem tako i u međunarodnom pravu.

U Ustavu Republike Hrvatske propisano je da “u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela, osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ima pravo da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da zahtijeva da se osigura nazočnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe.”³³ To pravo dolazi iz čl. 6. st. 3. t. d. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda gdje se također navodi da okrivljenik ima pravo “da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisutnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe.”³⁴

Pravo na suočenje, shvaćeno u najširem smislu, obuhvaća pravo na svjedočenje svjedoka pred sudom, pravo znati identitet svjedoka; pravo postavljati pitanja svjedoku te pravo čuti i vidjeti svjedoka tijekom iskazivanja.³⁵ Zanimljivo je istaknuti da je o značaju prava na suočenje, što uključuje i pravo znati identitet svjedoka, govorio još rimski car Trajan 112. g.: “Anonimne optužbe ne smiju biti korištene kao dokaz ni protiv koga, jer bi to bilo uvođenje opasnog presedana, i u neskladu s duhom našeg vremena.”³⁶

³³ Čl. 29 st. 2. t. 6. Ustava Republike Hrvatske (NN. 41/01, 55/01: u daljnjem tekstu Ustav RH)

³⁴ Ta garancija okrivljeniku nalazi se i u VI. amandmanu Ustava SAD-a g. koji je usvojen 15. prosinca 1791. g. gdje se navodi: “In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right ... to be confronted with the witnesses against him...”.

³⁵ Pajčić, M., o.c., (bilj. 1.) str. 33.-34.

³⁶ Pisma Plinija mlađeg, knjiga 10., pismo 97., citirano u J L O'Brian National security and individual freedom (1955.) str 62., Cit. prema: Lusty, David, Anonymous Accusers: An Historical and Comparative Analyses of Secret Witnesses in Criminal Trials, Vol. 24 Sydney L. Rev. (2002.) str. 361. Više o pravu na suočenje okrivljenika sa svjedocima optužbe v. Pajčić, M. o.c.,(bilj. 1), str. 27.-36. Za pregled najnovijeg razvoja ovog instituta u pravu SAD-a, u kojem je ovo pravo zajamčeno VI. amandmanom, i koje je izvršilo znatan utjecaj na prava kontinentalnoeuropskih zemalja, v. Kirst, Roger W. (2009) “A Decade of Change in Sixth Amendment Confrontation Doctrine,” International Commentary on Evidence: Vol. 6 : br. 2, članak 5., str. 1.-22. te Dylan, Andrew, Working Through The Confrontation Clause After Davis V. Washington, Fordham Law Review, vol. 76., (2007.), str. 1905.-1940. KIRST ističe da je najvažnija odluka Saveznog vrhovnog suda u vezi prava okrivljenika na suočenje odluka Crawford v. Washington iz 2004. godine koja označava veliku prekretnicu budući da je Vrhovni sud radikalno promijenio procesni pristup ovom institutu te razdvojio pravo na suočenje od zabrane “hearsay” dokaza (posrednih dokaza). Prije ove odluke, pravo na suočenje je bilo shvaćeno samo kao “duplikat”, odnosno jedan aspekt primjene zabrane “hearsay” dokaza. Važne odluke koje su slijedile ovu odluku su Davis v. Washington i Giles v.

5. POSTUPOVNA ZAŠTITA SVJEDOKA U POSTUPCIMA ZBOG KAZNENIH DJELA ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA U HRVATSKOM PRAVU

Zaštita svjedoka u postupcima zbog kaznenih djela organiziranog kriminaliteta u hrvatskom pravu u načelu se ne razlikuje od zaštite svjedoka u ostalim kaznenim postupcima, budući da hrvatsko kazneno procesno pravo u pravilu ne sadrži posebne odredbe kojima se pruža dodatna zaštita ugroženim svjedocima u kaznenim postupcima zbog kaznenih djela organiziranog kriminaliteta, već se u pravilu primjenjuju opće postupovne odredbe koje važe za sve kaznene postupke. U nastavku će najprije biti izneseno zakonodavno uređenje ove materije u Zakonu o kaznenom postupku iz 1997. godine, (dalje: ZKP/1997)³⁷, a potom će biti dat kratak prikaz izmjena koje je u regulaciju ove materije donio zakon o kaznenom postupku iz 2008. godine (dalje: ZKP/2008).³⁸ U ulozi ugroženih svjedoka najčešće se javljaju prikriveni istražitelji i krunski svjedoci te žrtve kaznenih djela.

5.1 Zaštita svjedoka prema ZKP/1997

Zaštita svjedoka sastoji se prema ZKP/1997 od posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja u postupku i mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka. Postupovna zaštita uređena je u čl. 238.a – 238.e ZKP/1997, gdje se navodi da se *“posebni način ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku uređuju ovim Zakonom ukoliko drukčije nije propisano posebnim zakonom”*. Takav posebni zakon, koji bi uređivao posebni način ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku za određena kaznena djela nije donesen.³⁹

O dodjeli statusa zaštićenog svjedoka odlučuje sud, koji odluku može donijeti temeljem prijedloga državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti, ako utvrdi da je svjedok osnovano uskratio iznošenje osobnih podataka zbog ugroženosti.

Ako je svjedok uskratu iznošenja identifikacijskih podataka (iz članka 238.a stavka 1. ZKP/1997) priopćio tijekom ispitivanja od strane istražnog suca, istražni

California. *Kirst* upozorava da je riječ o vrlo prijepornom pitanju, o čemu svjedoči i velika rascjepkanost mišljenja između 9 sudaca u slučaju *Giles*, gdje se pojavilo čak pet različitih mišljenja. *Kirst* upozorava i na ekonomske aspekte striktno provedbe prava na suočenje. Presudu *Davis v. Washington* potanko analizira *Dylan*, koji pojašnjava da je u ovoj presudi Savezni vrhovni sud pojasnio i detaljnije obrazložio novi smjer zauzet u odluci *Crawford*. U odluci *Davis*, Sud pokušava pružiti nižim sudovima neke smjernice pomoću kojih će oni moći odrediti da li se izjava data izvan suda može koristiti na sudu kao dokaz, odnosno bi li takvo postupanje značilo povredu prava okrivljenika na suočenje. *Dylan*, A. o.c., str. 1938.-1940.

³⁷ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine«, br. 110/97 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02, 62/03, 178/04, 115/06 i 152/08).

³⁸ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine«, br. 152/08 i 76/09).

³⁹ Posebnim zakonom eventualno možemo smatrati Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (ZUSKOK), koji pored odredbi kojima uređuje postupak stjecanja statusa krunskog svjedoka, sadrži i neke odredbe koje služe zaštititi krunskog svjedoka kao zaštićenog svjedoka tijekom postupka kao npr. čl. 42. st. 1. t. 2., čl. 44. ZUSKOK-a. (Narodne novine«, br. 76/09).

sudac će, ako ocijeni osnovanim postojanje ozbiljne opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega za svjedoka ili njemu blisku osobu, prekinuti ispitivanje i o tome bez odlaganja obavijestiti državnog odvjetnika dostavom prijepisa zapisnika, s pozivom da u roku koji ne može biti dulji od tri dana dostavi pisani obrazloženi prijedlog za primjenu posebnog načina ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku i prema potrebi, izvješće o mjerama zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba izvan postupka.⁴⁰

Ako istražni sudac uskratu iznošenja podataka ocijeni neosnovanom, može upotrijebiti mjere za pribavljanje iskaza svjedoka koje mu stoje na raspolaganju prema čl. 243.⁴¹ Ako državni odvjetnik u danom roku ne podnese prijedlog za posebni način ispitivanja svjedoka ili predloži da se svjedok ispita prema općim pravilima, istražni sudac će zatražiti odluku izvanraspravnog vijeća županijskog suda, a koje je odluku dužno donijeti u roku od tri dana.⁴²

Naravno, i državni odvjetnik može podnijeti prijedlog za posebni način sudjelovanja i ispitivanja svjedoka u postupku. Prijedlog se podnosi istražnom sucu u zapečaćenom omotu s naznakom “ugroženi svjedok – tajna” i u njemu će državni odvjetnik označiti posebni način sudjelovanja u postupku i posebni način ispitivanja svjedoka koje predlaže i razloge za to.⁴³

Ako nakon razmatranja istražni sudac, ocijeni da prijedlog državnog odvjetnika nije osnovan, zatražit će o tome odluku izvanraspravnog vijeća.⁴⁴ Ako istražni sudac prihvati prijedlog državnog odvjetnika, odredit će pseudonim svjedoka i posebni način ispitivanja i sudjelovanja u postupku. Protiv rješenja istražnog suca stranke i svjedok imaju pravo žalbe izvanraspravnog vijeću koje je odluku dužno donijeti u roku od tri dana.⁴⁵

Navedene odredbe čl. 238.a – 238.e ZKP/1997 na prikladan način uređuju postupovnu zaštitu ugroženih svjedoka, no pravni položaj ugroženih svjedoka bi se mogao dodatno poboljšati izmjenom nekih odredbi. Ne postoji obveza suda da upozori svjedoka da ima navedeno pravo na zaštitu.⁴⁶ Dok se primjerice svjedoke obvezno poučava u smislu čl. 236 ZKP/1997 (da nije obvezan odgovarati na pojedina pitanja ako je vjerojatno da bi time izložio sebe ili svoga bliskog rođaka teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili kaznenom progonu), obveza suda da pouči svjedoka o ovom još važnije pravu ne postoji. Nadalje, svjedok nema pravo uložiti žalbu protiv odluke istražnog suca kojom se odbija njegov zahtjev za pružanjem zaštite kao neosnovan.⁴⁷ Ako svjedok odbije iskazivati smatrajući da je

⁴⁰ Čl. 238.b st. 1.

⁴¹ Novčano kazniti svjedoka kaznom do 20.000,00 kn ili ga zatvoriti do mjesec dana.

⁴² Čl. 238.b st. 2. i 3.

⁴³ Čl. 238.c st. 1. Ovaj prijedlog državni odvjetnik može podnijeti istražnom sucu i prije prvoga ispitivanja svjedoka.

⁴⁴ Čl. 238.c st.3.

⁴⁵ Čl. 238.c st.4.

⁴⁶ Pajčić, M., o.c. (bilj. 1.), str. 47.

⁴⁷ Ibid.

ugrožen, to se može tumačiti kao zahtjev za pružanjem zaštite. Ako istražni sudac odbije njegov zahtjev kao neosnovan, svjedok nema pravnu mogućnost pobijati pravilnost takve odluke. Kad bi se propisalo pravo žalbe svjedoka o kojoj bi odlučivalo izvanraspravno vijeće županijskog suda, procjena potrebitosti zaštite svjedoka koji smatra da je ugrožen bi prolazila još jednu sudsku instancu. Iako je za očekivati da će istražni sudac dobro odvagnuti sve elemente koji utječu na donošenje odluke, valjalo bi razmotriti propisivanje ove mogućnosti, tim više što je za očekivati da bi ulaganje ove žalbe bio rijedak slučaj.

Podatke o svjedoku koji će se ispitati i sudjelovati u postupku na poseban način, istražni sudac pečati u poseban omot i predaje na čuvanje tijelu koje provodi program zaštite svjedoka.⁴⁸ Nakon što rješenje o sudjelovanju i ispitivanju svjedoka na posebni način stupi na snagu, istražni sudac određuje ročište za ispitivanje i poziva svjedoka na način kojim će se osigurati provedba mjera zaštite svjedoka i njemu bliskih osoba.⁴⁹

ZKP/1997 predviđa dva oblika postupovne zaštite svjedoka koji se međusobno razlikuju u intenzitetu zaštite.

Osnovni oblik zaštite sastoji se samo u prikriivanju identifikacijskih podataka svjedoka koji iskazuje pred sudom. Dakle, kod ovog oblika zaštite nižeg stupnja ispitivanje svjedoka se provodi bez iznošenja osobnih podataka (svjedoku se određuje pseudonim), a u ostalom dijelu se ispitivanje provodi prema općim odredbama o ispitivanju svjedoka. Praktično je najvažnije istaknuti da je svjedok u istoj prostoriji kao i ostali sudionici u postupku, te da ga okrivljenik (i branitelj) mogu vidjeti.⁵⁰

Drugi oblik zaštite, koji pruža svjedoku mnogo veću zaštitu, uključuje pored prikriivanja identifikacijskih podataka i prikriivanje izgleda svjedoka. Prema čl. 238.d st. 2., u tom slučaju ispitivanje će se obaviti “posredstvom tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka”, a lik i glas svjedoka će se izmijeniti. Svjedok će se, radi zaštite svog identiteta, nalaziti “u prostoriji koja je prostorno odvojena od prostorije u kojoj se nalaze istražni sudac i druge osobe koje su nazočne ispitivanju”, što uključuje naravno, i okrivljenika i njegovog branitelja. Nakon završenog ispitivanja svjedok će potpisati zapisnik pseudonimom samo u nazočnosti istražnoga suca i zapisničara. Osobe koje u bilo kojem svojstvu saznaju podatke o svjedoku dužne su ih čuvati kao tajnu.⁵¹

⁴⁸ Čl. 238.c st. 6. Program zaštite svjedoka uređen je Zakonom o zaštiti svjedoka, a provodi ga Jedinica za zaštitu, o čemu će biti više riječi u sljedećem poglavlju. ZKP/1997 u čl. 238.c st. 6. određuje i da zapečaćeni omot s podacima svjedoka može iznimno zatražiti od tijela koje provodi program zaštite svjedoka i otvoriti samo drugostupanjski sud kad odlučuje o žalbi protiv presude. Na omotu će se zabilježiti da je otvoren i navesti imena članova vijeća koji su upoznati s njegovim sadržajem. Nakon što se članovi vijeća upoznaju sa sadržajem, omot će se ponovo zapečatiti i vratiti tijelu koje provodi program zaštite svjedoka.

⁴⁹ Čl. 238.c st. 7.

⁵⁰ Upitno je koliko je ova zaštita zaista učinkovita, jer uvijek postoji mogućnost slučajnog susreta (npr. nakon što je okrivljenik izdržao eventualno izrečenu kaznu) i prepoznavanja svjedoka od strane okrivljenika.

⁵¹ Čl. 238.d st. 3. i 4.

Prilikom odlučivanja hoće li će se primijeniti neka mjera postupovne zaštite svjedoka, i ako da, koja mjera, važno je razlikovati tri različite situacije, ovisno o tome poznaje li okrivljenik svjedoka.⁵²

U prvoj varijanti, okrivljeniku nije poznat ni identitet ni izgled osobe koja bi se trebala pojaviti u ulozi svjedoka. U ovom slučaju bi (eventualno) bio dovoljan prvi stupanj anonimizacije (prikrivanje identifikacijskih podataka), iako bi viši stupanj anonimizacije tj. ispitivanje putem uređaja za prijenos slike i zvuka u posebnoj prostoriji uz iskrivljavanje slike i tona (putem videoveze) pružio bolju zaštitu svjedoku.⁵³

Druga situacija nastaje kad su izgled i identitet osobe poznati počinitelju, no počinitelj ne zna (ili tek nagađa) da će se ta osoba pojaviti u ulozi svjedoka. U tom slučaju smatramo praktično nužnim primijeniti viši stupanj anonimizacije.⁵⁴

Najnepovoljnija i najopasnija po svjedoka jest situacija kad je počinitelju poznat i izgled i identitet osobe i kad počinitelj zna da se jedino ta osoba može pojaviti u ulozi svjedoka. U takvoj situaciji strah žrtve od počinitelja, osobito ako je bilo i naknadnih prijetnji, može utjecati na sadržaj i kvalitetu iskaza. U tom slučaju, učinkovitost postupovne zaštite je vrlo upitna, budući da počinitelj jako dobro zna tko će svjedočiti.⁵⁵ U takvim slučajevima bi trebalo izbjeći da okrivljenik sazna adresu prebivališta ili boravišta svjedoka. Jednako tako bi trebalo izostaviti i zanimanje, odnosno mjesto zaposlenja, prema kojem se također u nekim slučajevima olakšava pronalaženje osobe. U nedostatku izričite odredbe de lege lata, možemo primijeniti niži stupanj anonimizacije pri čemu bi svjedok naveo svoje ime, ali bi izostavio gore spomenute podatke o prebivalištu, zaposlenju ili druge podatke pomoću kojih ga se može pronaći. No, smatramo da bi trebalo propisati ovlast suda da bez donošenja posebnog rješenja, (tj. bez dodjeljivanja svjedoku statusa zaštićenog svjedoka sukladno čl. 238.a – 238.e kad to smatra potrebnim, može dozvoliti svjedoku da izostavi navedene podatke.⁵⁶ U opisanoj situaciji korisnije bi bilo pružiti izvanpostupovnu zaštitu, ako je to s obzirom na okolnosti moguće.

Naposljetku je nužno razmotriti i jedno dokazno pravilo. U čl. 238.e propisano je da se presuda i ocjena o nezakovitosti dokaza ne može temeljiti samo na iskazu zaštićenog svjedoka. Ovo pravno pravilo potječe iz prakse Europskog suda za ljudska prava (ESLJP), no naš zakonodavac ga nije preuzeo doslovno. Naime, ESLJP je u nekim svojim presudama, zauzeo stav da se osuđujuća presuda ne može “u cijelosti ili u odlučujućem dijelu” zasnivati na iskazu anonimnog svjedoka. Pritom se postavlja pitanje što to znači “u odlučujućem dijelu?” ESLJP za sada nije dao jasno pojašnjenje tog pojma. Neki autori smatraju kako bi to trebalo značiti

⁵² Pajčić, M., o.c. (bilj. 1.), str. 50.

⁵³ Ibid. Razlog tome je mogućnost da okrivljenik zapamti izgled svjedoka, te da ga slučajnim susretom (npr. na ulici) prepozna.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

da pored iskaza anonimnog svjedoka mora postojati još dovoljno dokaza koji bi sami za sebe bili na razini osnovane sumnje, tj. standarda vjerojatnosti potrebnog za pokretanje kaznenog postupka.⁵⁷ Takvo rješenje smatram prikladnim; u tom slučaju iskaz anonimnog svjedoka podiže razinu vjerojatnosti s osnovane sumnje na razinu izvjesnosti dovoljnu za izricanje osuđujuće presude.⁵⁸ Bilo bi dobro kad bi naš zakonodavac uskladio navedenu odredbu našeg ZKP s opisanom praksom ESLJP, no i bez toga hrvatski su sudovi dužni poštivati ne samo odredbe EKLJP, već i praksu Europskog suda za ljudska prava.⁵⁹

5.2. Zaštita svjedoka prema ZKP/2008

ZKP/2008 uređuje postupovnu zaštitu ugroženih svjedoka u odredbama članaka 294.-299. Odredbe ovih članaka sadržajno većim dijelom odgovaraju spomenutim odredbama čl. 238.a – 238.e. ZKP/1997. no postoje i neke izmjene i novine. Promjena koncepta prethodnog postupka odrazila se i na ovlasti i nadležnosti pojedinih subjekata u postupku dodjele statusa ugroženog svjedoka, tako da ovlasti i dužnosti koje prema ZKP/1997 ima istražni sudac, ZKP/2008 dodjeljuje sucu istrage.

Podatke o svjedoku koji će se ispitati i sudjelovati u postupku na poseban način (zaštićenom svjedoku) sudac istrage zatvara i pečati u poseban omot te predaje na čuvanje državnom odvjetniku, dok je ZKP/2008 predviđao da se navedeni podatci predaju tijelu koje provodi program zaštite svjedoka (Jedinica za zaštitu). Zapečaćeni omot s podacima zaštićenog svjedoka može iznimno zatražiti od državnog odvjetnika i otvoriti samo sudac istrage, predsjednik vijeća radi provjere istovjetnosti te drugostupanjski sud kad odlučuje o žalbi protiv presude.⁶⁰

Sadržajno novi su čl. 297. st. 2.-5. prema kojima sudac istrage može odrediti da se ispitivanje zaštićenog svjedoka snimi uređajem za audiovideo ili audio snimanje. Odluku o snimanju i načinu provedbe snimanja sudac istrage će donijeti vodeći posebno računa o zaštiti svjedoka. U tom slučaju sudac istrage ne vodi zapisnika snimka će se prepisati u roku od tri dana. Kad se ispitivanje zaštićenog svjedoka snima, o ispitivanju se izrađuju dvije snimke, od kojih će se jedna odmah zapečatiti i predati sucu istrage na čuvanje. Tu snimku potpisuju sudac istrage, ugroženi svjedok pseudonimom i stručna osoba koja je provela snimanje. Druga

⁵⁷ *Sirotić, Vlado*, "Zaštićeni svjedoci u praksi Europskog suda za ljudska prava" neobjavljeno.

⁵⁸ *Pajčić, M.*, o.c., (bilj. 1.), str. 53.

⁵⁹ Pored navedenih odredbi čl. 238.a-238.e ZKP/1997, zaštiti svjedoka mogu poslužiti i neke druge odredbe Zakona o kaznenom postupku. primjerice zabrana približavanja određenoj osobi i zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, dakle mjera opreza iz čl. 90. st. 2. t. 4. ZKP/1997.

⁶⁰ Na omotu će se zabilježiti da je otvoren i navesti imena osoba koje su upoznate s njegovim sadržajem.

snimka se predaje državnom odvjetniku. Državni odvjetnik će izraditi prijepis snimke u roku od petnaest dana i uložiti ga u spis.⁶¹

ZKP/2008 sadrži i nove odredbe o gubitku statusa zaštićenog svjedoka temeljem izjave samog svjedoka. Ako tijekom postupka zaštićeni svjedok izjavi da više ne želi posebni način ispitivanja i sudjelovanja koji su određeni, sudac istrage će izjavu svjedoka uzeti na zapisnik, rješenjem opozvati rješenje o dodjeli statusa zaštićenog svjedoka i dostaviti izjavu i rješenje o opozivu državnom odvjetniku.⁶² Raniji iskaz tog svjedoka ostaje u spisu i može se upotrijebiti kao dokaz. Protiv ovog rješenja suca istrage žalba nije dopuštena. Svjedoka koji više ne uživa status zaštićenog svjedoka ispitat će tijelo koje vodi postupak prema općim pravilima o ispitivanju svjedoka.

6. ZAŠTITA SVJEDOKA U MATERIJALNOM KAZNENOM PRAVU

Odredbe kojima je cilj zaštita svjedoka nalazimo i u materijalnom kaznenom pravu. Počinitelj na štetu svjedoka može počinuti neko od općih kaznenih djela ili posebno kazneno djelo kojim se štiti sigurnost ugroženih i zaštićenih svjedoka.⁶³ U opća kaznena djela koja mogu biti počinjenja u cilju sprječavanja svjedočenja ili sa svrhom utjecaja na sadržaj iskaza svjedoka ubrajamo, pored ostalih, prijetnju⁶⁴, teško ubojstvo⁶⁵ te sprječavanje dokazivanja^{66, 67}.

Posebno kazneno djelo koje Kazneni zakon predviđa u čl. 305.a jest otkrivanje identiteta zaštićenog ili ugroženog svjedoka. Ovo kazneno djelo čini onaj tko neovlašteno drugome priopći, preda ili objavi podatke o identitetu osobe koja je ili će biti ispitana kao zaštićeni svjedok u kaznenom postupku, ili za koju je na temelju posebnog zakona pokrenut postupak za uključenje u program zaštite ili je ta osoba uključena u program zaštite, ili tko poduzme drugu radnju s ciljem otkrivanja podataka o identitetu te osobe ili s ciljem njezinog pronalaska. Kazna zapriječena za ovo kazneno djelo jest kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine

⁶¹ Čl. 297. st. 5. ZKP/2008

⁶² Čl. 299. ZKP/2008.

⁶³ *Gluščić, Stjepan, Klemenčić, Goran, Ljubin, Tajana, D., Novosel, Dragan, Tripalo, Dražen*, Procedural protective measures for witnesses: training manual for law-enforcement agencies and the judiciary, Council of Europe, 2006. str. 149.

⁶⁴ Čl. 129. KZ. Valja istaknuti da je počinjenje ovog kaznenog djela u sastavu grupe ili zločinačke organizacije kvalifikatorno obilježje (čl. 129. st. 3.).

⁶⁵ U čl. 91. t. 5. propisano je da teško ubojstvo čini, pored ostalog, i onaj tko drugoga usmrti radi počinjenja ili prikrivanja drugog kaznenog djela. Stoga se ubojstvo svjedoka u cilju sprječavanja njegovog svjedočenja treba smatrati teškim uvojsvom, budući da je počinjeno radi prikrivanja drugog kaznenog djela.

⁶⁶ Čl. 304. st. 1. KZ. Ovo kazneno djelo čini onaj tko s ciljem da navede na davanje lažnog iskaza ili da spriječi ili oteža dokazivanje prema pretpostavljenom svjedoku, svjedoku ili vještaku u postupku pred sudom uporabi silu, prijetnju ili kakav drugi oblik prisile ili im obeća, nudi ili daje dar ili kakvu drugu korist.

⁶⁷ *Ibid.* str. 150.

istom kaznom kaznit će se osoba koja počini navedeno kazneno djelo prema ugroženom svjedoku.

Ovo kazneno djelo izmijenjeno je Zakonom o izmjenama i dopunama kaznenog zakona iz 2008. godine (NN 152/08). Njegov sadržaj je proširen na način da to kazneno djelo čini i onaj tko neovlašteno drugome priopći, preda ili objavi podatke o identitetu osobe koja je ili će biti ispitana kao zaštićeni svjedok u kaznenom postupku, dakle prema kojoj se primjenjuju mjere postupovne zaštite. Prije ovih izmjena bilo je kažnjivo samo otkrivanje podataka o osobi za koju je na temelju posebnog zakona pokrenut postupak za uključenje u program zaštite ili je ta osoba uključena u program zaštite (programe izvanpostupovne zaštite). Jednako je važno da nakon ovih izmjena zaštitu uživaju i ugroženi a ne samo zaštićeni svjedoci. Dakle, ovo kazneno djelo čini i onaj tko otkrije podatke o identitetu osobe koja je ugrožena, ali (još) nije i zaštićena.

7. IZVANPOSTUPOVNA ZAŠTITA UGROŽENIH SVJEDOKA U HRVATSKOM PRAVU

Izvanpostupovna zaštita ugroženih svjedoka jest zaštita koja se pruža svjedocima izvan kaznenog postupka; tj. sastoji se u poduzimanju radnji koje ne služe izravno provođenju kaznenog postupka.⁶⁸ Izvanpostupovna zaštita se primjenjuje kad je svjedoku potrebno pružiti zaštitu i izvan trenutka svjedočenja, a osobito kad postupovnu zaštitu nije moguće učinkovito primijeniti. Vremenski, izvanpostupovna zaštita može započeti prije početka kaznenog postupka, trajati paralelno s postupkom (i postupovnom zaštitom) i trajati nakon završetka kaznenog postupka u kojem je ta osoba bila svjedok.⁶⁹

U cilju distinkcije ovih dvaju vrsta zaštite, korisno je razmotriti odnos ove dvije vrste zaštite tijekom kaznenog postupka. Posebni način ispitivanja svjedoka temeljem odredbi čl. 238a. – 238.e ZKP/1997 je oblik postupovne zaštite, no istovremeno se svjedoku može pružati i izvanpostupovna zaštita, npr. pružanje tjelesne zaštite u svrhu osiguravanja života svjedoka osobito pri dolasku i odlasku u sudsku zgradu radi davanja iskaza, a i za vrijeme boravka u njoj.⁷⁰

Postoji nekoliko glavnih kriterija za ulazak svjedoka u programe izvanpostupovne zaštite koji su zajednički većini pravnih sustava koji takva

⁶⁸ I Preporuka R (97) 13 Vijeća Europe potiče ustanovljavanje programa izvanpostupovne zaštite te omogućavanje pristupa svjedocima koji trebaju zaštitu..

⁶⁹ Pajčić, M. o.c., (bilj. 1.), str. 95.

⁷⁰ Iskustva zemlje koja je najviše razvila izvanpostupovnu zaštitu svjedoka, SAD-a, pokazuju da se trenutak dolaska svjedoka u sudsku zgradu pokazuje kritičnim trenutkom te je potrebna iznimno kvalitetna fizička zaštita upravo u tom trenutku. To je i logično budući da je svjedok inače dobro sakriven, te onima koji žele eliminirati svjedoka praktično preostaje jedino mogućnost eliminacije svjedoka u trenutku dolaska na svjedočenje. Budući da su datum i termin ročišta, te lokacija sudske zgrade unaprijed poznati, preostaje im dovoljno vremena za planiranje i pripremanje ubojstva svjedoka. *Earley, Pete; Shur, Gerald, WITSEC, Inside the Federal Witness Protection Program, Bantam Books, New York, 2003. str. 332.-333.*

rješenja poznaju. Prije svega, određena osoba treba biti svjedok ili presumptivni svjedok u kaznenom postupku za neko teže kazneno djelo; postoji opasnost za svjedoka ili njemu bliske osobe zbog svjedočenja u tom predmetu; osobe (svjedok i bliske osobe) pristaju na uključenje u program zaštite i sposobne su sudjelovati u Programu.⁷¹

U hrvatskom pravu, zakonski izvor koji uređuje izvanpostupovnu zaštitu svjedoka jest Zakonom o zaštiti svjedoka (dalje: ZZS) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2004. godine. ZZS uređuje uvjete i postupak za pružanje zaštite i pomoći ugroženim i njima bliskim osobama, koje su izložene ozbiljnijoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega zbog iskazivanja u kaznenim postupcima.

U nastavku će biti određen krug osoba na koje se primjenjuje ZZS, uvjeti za uključenje u program zaštite, opisana nadležnost državnih tijela koja sudjeluju u primjeni ZZS-a te mjere zaštite koje se primjenjuju.

Ugrožena osoba je definirana kao svjedok ili druga osoba čije je uključenje u Program zaštite opravdano zbog vjerojatnosti ugrožavanja života, zdravlja, tjelesne nepovredivosti, slobode ili imovine većeg opsega, poradi važnosti njihovih saznanja za kazneni postupak.⁷²

Svjedok je, prema čl. čl. 232. ZKP/1997, osoba za koju je vjerojatno da će moći dati obavijesti o kaznenom djelu i počinitelju i o drugim važnim okolnostima te se stoga poziva na sud radi davanja iskaza. ZZS pored svjedoka štiti i "drugu osobu"; ovaj izričaj je unesen u zakonski tekst da bi se omogućilo pružanje zaštite i presumptivnim svjedocima, tj. osobama koje još nisu pozvane od strane suda te stoga nemaju pravni status svjedoka.⁷³

Program zaštite čine mjere i radnje koje provodi i organizira Jedinica za zaštitu. Jedinica za zaštitu je posebna organizacijska cjelina u sastavu Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova zadužena za provođenje Programa zaštite.⁷⁴ Osobe koje nisu u posjedu saznanja važnih za kazneni postupak, već koje se u program zaštite uključuju na zahtjev ugrožene osobe, ZZS naziva bliskim osobama. Bliska osoba je član zajedničkog kućanstva ugrožene osobe, kao i druga osoba koju ona označi i zahtijeva njezino uključivanje u Program zaštite, neovisno o postojanju rodbinske ili bračne veze.⁷⁵ Osoba s kojom je zaključen ugovor o uključanju u Program zaštite, naziva se uključena osoba. Za uključenje u Program zaštite potreban je pristanak ugrožene osobe.

Kako bi se primijenio ZZS, moraju biti ispunjena dva osnovna materijalna uvjeta. Prvi uvjet je da bi dokazivanje kaznenog djela bilo povezano s nerazmjernim

⁷¹ Van der Heijden, Toon, Witness protection programmes compared, ICC, Durban, 3.-7. December 2001., 2nd World Conference. str. 4.

⁷² Čl. 2. t. 1. ZZS

⁷³ Gluščić, Stjepan; Kralj, Tihomir, Zakon o zaštiti svjedoka, Narodne Novine Zagreb 2003. g. str. 35.

⁷⁴ Čl. 2. st. 1. t. 4. ZZS.

⁷⁵ Čl. 2. st. 1. t. 2. ZZS.

teškoćama ili se ne bi moglo provesti na drugi način bez iskaza ugrožene osobe kao svjedoka koji uslijed moguće ugroženosti neće slobodno iskazivati u kaznenom postupku. Drugi uvjet je da se postupak vodi za taksativno određena kaznena djela. Između ostalih, to su i kaznena djela organiziranog kriminaliteta, te sva djela za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od 5 godina ili teža kazna.⁷⁶

Dakle, izvanpostupovna zaštita svjedoka se ostvaruje prema odredbama Zakona o zaštiti svjedoka koji pritom predviđa sudjelovanje dvaju državnih tijela.

Povjerenstvo je tijelo koje je ovlašteno za donošenje odluke o uključivanju i prekidu provedbe Programa zaštite.⁷⁷

Provođenje Programa zaštite u nadležnosti je Jedinice za zaštitu. Kao tijelo odgovorno za provedbu Programa zaštite, ono vodi i organizira Program zaštite, provodi i organizira hitne mjere, te obavlja sve druge poslove vezane uz zaštitu ugroženih osoba.

Isključivo Glavni državni odvjetnik je ovlašten podnijeti zahtjev Povjerenstvu za uključivanjem ugrožene osobe u Program zaštite, on to čini ako smatra da se na drugi način ne bi mogao osigurati slobodan iskaz svjedoka u kaznenom postupku.⁷⁸

Program zaštite ugroženih svjedoka sastoji se u poduzimanju mjera njihove zaštite, pri čemu je moguće primijeniti jednu ili više u zakonu predviđenih mjera. Mjere zaštite ugroženih osoba su a) tjelesna i tehnička zaštita, b) premještanje, c) mjere prikrivanja identiteta i vlasništva, d) promjena identiteta.⁷⁹ Odluku o primjeni svih mjera donosi Jedinica za zaštitu, osim o najznačajnijoj mjeri, mjeri promjene identiteta, o kojoj odluku o primjeni donosi Povjerenstvo.⁸⁰ Nakon što je Povjerenstvo donijelo odluku o uključanju osobe u Program, rukovoditelj Jedinice za zaštitu sklopit će Ugovor s ugroženom osobom i njoj bliskom osobom o provedbi Programa zaštite. Program zaštite započinje po zaključenju Ugovora.

Na posljetku valja navesti jednu odredbu iz koje je vidljiva dodatna svrhu ovog Programa. U čl. 38. st. 3. ZZS propisano je da se osoba koja ulazi u Program obvezuje da će dati potpuni iskaz u točno određenom postupku ili postupcima u bitnome sukladan sadržaju izjave koja je poslužila kao osnova za uključanje u Program. Stoga valja zaključiti da je svrha programa zaštite, pored sigurnosti svjedoka, i osiguravanje njegovog iskaza na sudu, pri čemu ova odredba služi kao osiguranje da svjedok neće izigrati dogovor i izmijeniti svoj iskaz.

⁷⁶ Pajčić. M., o.c. (bilj. 1.), str. 99.

⁷⁷ Čl. 2. st. 1. t. 6. ZZS.

⁷⁸ Glavnom državnom odvjetniku prijedlog mogu podnijeti nadležni državni odvjetnik, ugrožena osoba ili sudac.

⁷⁹ Čl. 17. st. 1. ZZS.

⁸⁰ Ako je ugrožena osoba lišena slobode, o mjerama Jedinica za zaštitu odlučuje u dogovoru s Upravom za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa.

8. ZAKLJUČAK

Borba protiv organiziranog kriminaliteta nameće zakonodavcu potrebu mijenjanja odredbi kaznenog, osobito kaznenog procesnog prava, u cilju učinkovitije zaštite društva otkrivanjem tih kaznenih djela i kažnjavanjem njihovih počinitelja. Jedno od rješenja prilagodbe novim okolnostima koje se primjenjuje u tu svrhu jest i uvođenje postupovne i izvanpostupovne zaštite ugroženih svjedoka.

Pored olakšavanja otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela organiziranog kriminaliteta, uvođenje zaštite svjedoka jest ujedno i posljedica sve veće humanizacije kaznenog prava, pri čemu se posljednjih desetljeća, nakon poboljšanja položaja okrivljenika, sve više vodi računa i o pravima žrtve kaznenog djela te ugroženih i posebno osjetljivih svjedoka.

Pitanje zaštite svjedoka u kaznenim postupcima za kaznena djela organiziranog kriminaliteta je vrlo složeno, budući da je prilikom pravnog uređenja tog pitanja potrebno voditi računa o uravnoteženju više suprotstavljenih interesa. Dok su interesi okrivljenika i države kao nositelja kaznenog progona uvijek suprotstavljeni, interes svjedoka, kao novi element o kojem valja voditi računa, ponekad se poklapa, a ponekad dolazi u sukob s jednim ili s oba navedena interesa.

Prilikom pravnog uređenja ovog pitanja ne smiju se predvidjeti prava svjedoka koja proizlaze iz međunarodnog i unutarnjeg prava. Iako ta prava nisu izričito predviđena u najznačajnijim obvezujućim pravnim izvorima, ona proizlaze iz sudske interpretacije nekih odredbi o temeljnim ljudskim pravima. Najznačajniju ulogu u tome ima praksa Europskog suda za ljudska prava, koji je prava svjedoka izveo iz prava na život, slobode od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, prava na očuvanje privatnog ili obiteljskog života i dr. s obzirom na navedeno, neki autori zaključuju kako načelo pravičnog suđenja zaštićuje istovremeno okrivljenika i svjedoka u postupku.⁸¹

Razvoj kaznenog procesnog prava donio je sa sobom priznavanje okrivljeniku prava na suočenje sa svjedocima optužbe, dok su s druge strane, pojedine kategorije svjedoka dobile povlašten status i način sudjelovanja u postupku. Najučinkovitija metoda postupovne zaštite svjedoka je svakako njegova anonimnost, no primjena te mjere ugrožava navedeno pravo okrivljenika na suočenje. Anonimnost svjedoka je ponekad jedina učinkovita mjera zaštite, no njena primjena bi trebala biti doista iznimna i vezana uz situacije kad je dosta nužna odnosno kad se zaštita svjedoka ne može ostvariti na drugi način. Preširoka primjena ove mjere bi mogla dovesti do nepoželjnih posljedica i zlouporaba koje mogu imati katastrofalne posljedice. S druge strane, narastajuća opasnost od organiziranog kriminaliteta, osobito onog

⁸¹ *Schick, Peter J.*, Zaštita prava žrtve kaznenog djela naspram okrivljenikovih zaštitnih prava u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 1. broj 1/1994, str. 383. Schick ističe i kako razrada i proširenje okrivljenikovih prava te prava svjedoka sve više potiskuje u pozadinu ustanovljenje istine kao cilj kaznenog postupka.

transnacionalnog, nameće zakonodavcu često odstupanja (u većoj ili manjoj mjeri) od nekih tradicionalnih procesnih načela.⁸²

Hrvatsko kazneno procesno pravo, nakon novele Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine, uređuje problematiku zaštite ugroženih svjedoka uglavnom, uz neke manje propuste, na zadovoljavajući način. Zakonodavno uređenje ovog instituta u hrvatskom pravu predstavlja prihvatljiv kompromis između interesa države za suzbijanjem organiziranog kriminala, zaštite prava okrivljenika i zaštite svjedoka.

Literatura:

Comparet-Cassani, Joan, Balancing the Anonymity of Threatened Witnesses Versus a Defendant's Right of Confrontation: The Waiver Doctrine After Alvarado, *San Diego Law Review* Vol. 39; (2002.), str. 1165.- 1252.

Dylan, Andrew, Working Through The Confrontation Clause After Davis V. Washington, *Fordham Law Review*, vol. 76., (2007.), str. 1905.-1940.

Earley, Pete; Shur, Gerald, WITSEC, Inside the Federal Witness Protection Program, Bantam Books, New York, 2003.

Finn, Peter; Healey, Kerry Murphy, Preventing Gang- and Drug-Related Witness Intimidation, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, November 1996.

Gluščić, Stjepan, Klemenčić, Goran, Ljubin, Tajana, D., Novosel, Dragan, Tripalo, Dražen, Procedural protective measures for witnesses: training manual for law-enforcement agencies and the judiciary, Council of Europe, 2006.

Gluščić, Stjepan; Kralj, Tihomir, Zakon o zaštiti svjedoka, tekst Zakona s bilješkama i poveznicama, Narodne novine, Zagreb, 2003.

Healey, Kerry Murphy, Victim and Witness Intimidation: New Developments and Emerging Responses, National Institute of Justice, Research in Action, October 1995.

Kirst, Roger W. (2009) "A Decade of Change in Sixth Amendment Confrontation Doctrine," *International Commentary on Evidence*: vol. 6 : br. 2, str. 1.-22.

Lusty, David, Anonymous Accusers: An Historical and Comparative Analyses of Secret Witnesses in Criminal Trials, Vol. 24 *Sydney L. Rev.* (2002.) str. 361.-426.

Mackarel, Mark; Raitt, Fiona; Moody Susan, Briefing Paper on Legal Issues and Witness Protection in Criminal Cases, Department of Law, University of Dundee, The Scottish Executive Central Research Unit 2001.

Pajčić, Matko, Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2006.

⁸² Lusty ispravno navodi da anonimnost svjedoka može biti prihvaćena kao mjera zaštite ugroženih svjedoka u pravnim sustavima u kojima je sudu poznat identitet svjedoka, dok anonimno svjedočenje u sustavima u kojima sud nije upoznat s identitetom anonimnog svjedoka i u kojima sud nema aktivnu ulogu u utvrđivanju činjenica smatra apsolutno i beziznimno neprihvatljivim, s čime se teško ne složiti. U takvoj situaciji, Lusty smatra da se može kazati da anonimnost svjedoka predstavlja "otvoreni poziv na krivokletstvo, nepravdu i teror." Lusty, D., *op. cit.* (bilj. 32.), str. 423.

Schick, Peter J., Zaštita prava žrtve kaznenog djela naspram okrivljenikovih zaštitnih prava u kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 1. broj 1/1994, str. 379.-393.

Sirotić, Vlado, "Zaštićeni svjedoci u praksi Europskog suda za ljudska prava" neobjavljeno

Steinke, Wolfgang, Zaštita svjedoka u krivičnoprocesnom pravu, Izbor, 1/1992. str. 90.-92.

Tomašević, Goran, Organizirani kriminalitet – neka kaznenoprocesna pitanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 5. broj 2/1998, str. 813.-832.

Van der Heijden, Toon, Witness protection programmes compared, Modern Criminal Investigation, Organized Crime & Human Rights, Institute for Human Rights & Criminal Justice Studies, 2nd World Conference, Durban 2001.

Veić, Petar, Zaštita svjedoka, Policija i sigurnost (Zagreb) godina 5. (1996.), broj 6. str. 489.-500.

Weigand, Herbert, Zeugenschutz. Ein folgeproblem Organisierter Kriminalität, Kriminalistik 1992., str. 143.-152..

Zacharias, Klaus, Der gefährdete Zeuge im Strafverfahren, Duncker & Humblot, Berlin, 1997.

WITNESS PROTECTION IN THE ORGANIZED CRIME CRIMINAL PROCEDURES

Witness protection is one of the most important measures of fight against organized crime, together with special investigative measures. But the purpose of witness protection is not solely to gather necessary evidence for conviction easier, and thereby contribute to better suppression of organized crime by means of criminal law; witness protection is consequence of humanization of criminal law. Some forms of witness protection in criminal procedures confront some basic procedural principles and some basic rights of the accused. Croatian criminal procedural law regulates witness protection mostly satisfactory, its solutions provide balance of this two confronted aspirations.

Keywords: *witness protection, organized crime, criminal procedure, witness anonymity, confrontation right*